

FARKLI EĞİTİM PROGRAMLARINA DEVAM EDEN LİSE II. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI ANNE-BABA DAVRANIŞLARI İLE SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PERCEIVED PARENTAL BEHAVIOURS OF 10th GRADE STUDENTS FROM DIFFERENT EDUCATIONAL PROGRAMS AND THEIR SOCIAL SKILLS

Öğr.Gör. Ayşe Hicret GÜDÜK

Yalova Üniversitesi Çınarcık Meslek Yüksek Okulu
ahguduk@yalova.edu.tr

Doç.Dr. Ayşe Belgin AKSOY

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi
aksoya@gazi.edu.tr

Özet

Bu araştırma, farklı eğitim programlarına devam eden lise II. sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne-baba davranışları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Kırşehir ili merkez liselelerinde (Meslek, Düz, Anadolu-Fen-Süper liseleri) öğrenimine devam eden 378 öğrenciden oluşmuştur. Öğrencilerin; sosyal becerileri “Sosyal Beceri Envanteri”; algılanan anne-baba davranışları “Algılanan Anne-Baba Davranışları Envanteri” kullanılarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; algılanan anne-baba davranışlarının, devam edilen eğitim programlarının, öğrencilerin sosyal becerileri üzerinde farklılık oluşturduğu; devam edilen eğitim programlarına göre de algılanan anne-baba davranışlarının farklılık gösterdiği saptanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda; araştırmacılar tarafından, sosyal beceri konusunda farklı yaş grupları ve farklı değişkenlerle yeni araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Farklı Eğitim Programları, Sosyal Beceri, Anne-Baba Tutumu

Abstract

The aim of this study was to investigate the relationship between perceived parental behaviours of 10th grade students from different educational programs and their levels of social competence. This research has been applied to 378 high school students attending Kırşehir city center high schools (vocational, normal, Anatolian, science and super high

school) during 2006-2007. Data about students related to gender, school, age, the number of children in the family, birth order, fathers' education level, mothers' education level and mothers' work situation were determined by using "Personal Data Form" prepared by the investigator, their social skills were determined by "Social Skill Inventory", perceived parents behaviours" were determined by "Perceived Parents Behaviours Inventory". According to the results of the present study; it has been determined out that perceived parents behaviours, different education programmes which are persisted in are effective on the social skills of the students and according to different education programmes kept going on, perceived parents behaviours might vary. In the direction of the results of this research, new researches concerning social skill with different age groups, and different changeables must be done by the researchers.

Key Words: Adolescence, Different Educational Programs, Social Skill, Parental Attitudes

Giriş

Pek çok kültürde çocuk için ilk sosyalleşme kaynağı, toplumun temel davranış biçimlerini öğreten ailedir (Morgan, 1995: 390). Batıda yapılan çalışmalar, ailenin çocuklar üzerindeki destekleyici etkisinin son derece önemli olduğunu ortaya koymuştur (He ve Liu, 2005: 417-434). Çocuğun ergenlik çağındaki gelişimine paralel olarak kazandığı kişilik özellikleri, otonomi ve sosyabilite direkt aile ortamıyla ilgilidir (Loehlin, Neiderhiser ve Reiss, 2005: 1104-1115). Çocuğun yetiştiği fiziksel ve sosyal ortam, normlar ve gelenekler ile çocuğu yetiştiren kişinin özelliğiyle birlikte yetiştiği kültür eklenerek çocuğun sosyal becerisi şekillenmektedir. Ebeveynler, çocuklarını kendi yetiştikleri tarzda yetiştirerek, aynı kültürü çocuklarına aşılarlar (Schneider, 1993: 119).

Çocuklar okul ortamından sonraki etkileşim ortamlarında, yetişkinliklerinde de kişisel ve sosyal becerilerini geliştirmelidirler. Çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak nitelendirilebilen, ergenlik dönemindeki ergenin sorunlarını kolaylıkla çözebilmesi ve bu köprü evresini zorluğa uğramadan aşabilmesi, geçmişteki olumlu aile ilişkilerine bağlıdır. Daha o dönemden anne ve babasıyla başarılı bir diyalog kurabilen çocuk, zorlu ergenlik döneminde, aynı arkadaşça ilişkilerini sürdürerek, kişisel sorunlarını kolaylıkla çözümlenebilir (Yavuzer, 1998: 133).

Sosyal beceri, kişilerarası ilişkilerde sosyal bilgiyi alma, çözümlenme ve anlamının yanı sıra uygun tepkilerde bulunma, hedefe yönelik ve sosyal bağlama göre değişen, hem gözlenebilir hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar olarak anlaşılmaktadır (Yüksel, 2001; Spence, 2003: 84-96). Çocukların öğrenme ve gelişim yöntemlerinde, örnek alarak ya da gözlem yoluyla öğrenmenin rolü çok büyüktür (Rein ve Rein, 2000: 92). Ergenlik döneminde sosyal uyum ve başarı, daha önceki dönemlerdeki sosyal deneyim ve kazanılan sosyal beceriler ile ilgilidir (Çağdaş ve Şahin, 2002: 44). Anne-baba ilişkisi, babanın ve annenin sosyal becerileri, anne-çocuk bağlılığı, çocuğun mizacı, kardeşlerin etkisi, çocuk yetiştirme tarzı çocuğun sosyal becerisini belirleyen aile içi etmenlerdir. Bunlara ek olarak ailenin sosyoekonomik durumu, kültürel norm ve değerler ile ebeveynlerin almış oldukları sosyal destek örüntü-

leri ise aile dışı çocuğun sosyal becerisini belirleyen etmenlerdir (Schneider, 1993: 28-41). Çocuk yetiştirme konusunda destekleyici davranışlar sergileyen ebeveynler, çocuğun sosyal gelişimi ve okul başarısı gibi konularda memnuniyet verici sonuçlar elde etmektedirler (He ve Liu, 2005: 417-434).

Aile ortamı ergenlerin hayata bakış açılarını, sosyal rollerini, iyi birey olmaları için normları, kültürleri öğrendikleri yerdir. Bu süreç ebeveynlerin psikolojik durumlarına, çocuklarına yaklaşımlarına göre değişiklik göstermektedir (Hines, 1997: 375). Yapılan araştırma sonuçları; çocuğun iç dünyasını ve sosyal gelişimini, gerek anne-babadan, gerekse dış çevreden gelen öğretilerin şekillendirdiğini göstermektedir (Öz, 2004: 36). Sosyal ve ilişkisel beceriler ilk ergenlikte duygusal uyum ve ebeveyn bağlılığı arasında bir bağ oluşturur (Engels, Finkenauer, Meeus ve Deković, 2001: 428-439). Özellikle, anne-çocuk ilişkisi, çocukların sosyal beceri ve yeteneklerinin gelişmesini etkilemektedir (Mize ve Pettitt, 1997: 312-332). Ebeveynler çocuklarına başkalarıyla olan ilişkilerini ve kendilerini nasıl ifade edeceklerini örneklerle ve uygulayarak gösterirler. Yapılan çalışmalarla ergenlerin uyumunda destekleyici, denetleyici, hoşgörülü ve ihmalkâr olan ebeveyn yaklaşımlarının büyük rolü olduğu ortaya çıkarılmıştır (Steinberg, Lamborn, Lamborn, Mounts ve Dornbusch, 1994:754-770). Destekleyici, meraklı, hayalperest olan ebeveynler, çocuklarına da model olarak çocukların bu özellikleri öğrenmelerini sağlarlar. Olumlu ebeveyn davranışları ailelerin eğitimine, gelir seviyesine, kültürüne göre değişim göstermektedir. Destek gören çocuklar aile ve okul ortamında rahat tavırlar sergilerler (Silvern, 1986: 41-50). İlk bağılıklar daha sonraki sosyal etkileşim, beceriler ve yetişkinlikteki yakın ilişkiler için önemli rol teşkil etmektedir (Bell, Avery, Jenkins, Feld ve Schoenrock,1985:109-120).

Ergenler, ebeveynlerinin evlilik ve ilişkilerini gözlemlediklerinden anne-baba ilişkisi önem taşımaktadır (Hines, 1997: 388). Ergen ebeveyn ilişkilerinde ergenlerin biyolojik değişimleri ve sosyal uyarıcılar sebebiyle farklılıklar görülür. Karşılıklı beklentiler farklılaşır. Bu dönemde ebeveyn-çocuk arasında çatışma ve anlaşmazlıklar yaşanabilir. Çocuktan daha olgun davranışlar beklenir. Sosyal beklentiler daha fazladır. Ergen kendini kimlik karmaşası içinde bulur. Karşılıklı tartışmalarda artış görülür (Paikoff ve Brooks-Gunn, 1991: 47-66). Birçok çocuk ve ergenin sosyal etkileşim güçlükleri, sorunlu ailelerin çocukları olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu çocuklar, ailelerini kendilerinden uzak tutmaktadır veya aile sorunlarının daha da fazlaşmasına sebep olmaktadır (Rose, 1998). Doyumsuz ebeveyn ilişkilerine sahip olan çocuklar dış çevrelerine kendilerini çok fazla bağlar veya çok fazla antisosyal davranışlar sergilerler (Trasler, 1972; Akt. Silvern, 1986: 41-50).

Çocukların başkalarıyla iletişim kurmadaki yetenekleri sosyal olarak kabul edilmiştir ve bu iletişimlerin onların benlik saygısının, duygularının gelişimi ve toplumla bütünleşmesi için çok gereklidir (Wolffe ve Sacks, 2000). Sosyal beceriler, gençler arasında kişilerarası iletişimlerinin gelişimi için gerekli olan arkadaşlıkları ilerletme ve sosyal ilişkiler için önemlidir. Bunun yanında eğitimin geleneksel amaçlarından olan akademik amaçları başarmak için de gereklidir (Rose, 1998: 106). Bu doğrultuda akademik programların öğrencilere sağladığı olanak-

ların ve bu programlara çocuklarının katılımını destekleyen anne-baba tutumlarının gelişimde farklılık yaratacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, farklı eğitim programlarına devam eden lise II. sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne-baba davranışları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Yöntem

Evren

Araştırmanın evrenini 2006–2007 öğretim yılında Kırşehir il merkezinde bulunan resmi; düz lise, meslek lisesi ve Anadolu lisesi-fen lisesi-süper liselere devam eden 1049'u erkek,1070'i kız toplam 2119 lise 2. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

Örnekleme

Evrenden çalışmada kullanılmak üzere Basit Tesadüfi Örnekleme yöntemine dayalı olarak en az 325 öğrenci ile görüşülmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın örneklemini, 2006–2007 öğretim yılında Kırşehir il merkezindeki liselerin 2. sınıfında okumakta olan 378 öğrenciden oluşmaktadır. Örnek hacmi okul gruplarına orantısız olarak dağıtılmıştır.

Kişisel Bilgi Formundan elde edilen bilgilere göre; çalışmaya katılan öğrencilerin % 38.1'i Anadolu- Fen Lisesi ve Süper lise, % 29.6'sı meslek lisesi, % 32.3'ü düz lisede öğrenim görmektedir. Öğrencilerin cinsiyetlerine bakıldığında; %56.8'inin kız, %43.2'sinin erkek olduğu görülmektedir (% 0.8'i cinsiyetlerini belirtmemiştir). Ailedeki çocuk sayısına bakıldığında; öğrencilerin % 35.3'ünün iki kardeş, % 4.5'inin tek çocuk, % 30.8'inin üç kardeş, % 29.4'ünün dört ve daha fazla sayıda kardeşe sahip olduğu görülmektedir (% 0.3'ü ailedeki çocuk sayısını belirtmemiştir). Baba öğrenim durumlarına göre öğrencilerin babalarının % 30.9'unun lise, % 0.8'inin okuryazar değil, % 24.5'inin yüksekokul, % 22.6'sının ilkökul, % 21.3'ünün ortaokul mezunu olduğu görülmektedir (% 0.5'i babalarının öğrenim durumunu belirtmemiştir). Anne öğrenim durumlarına göre ise % 45.6'sının ilkökul, % 4'ünün okuryazar değil, % 21.8'inin lise, % 18'inin ortaokul, % 10.6'sının yüksekokul mezunu olduğu görülmektedir (% 0.3'ü annelerinin öğrenim durumunu belirtmemiştir). Anne çalışma durumuna göre; öğrencilerin % 83.3'ünün annesinin her hangi bir işte çalışmadığı (ev hanımı olduğu), % 16.7'sinin annesinin ise resmi ya da özel herhangi bir işte çalıştığı görülmektedir (% 0.3'ü annelerinin çalışma durumunu belirtmemiştir).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, öğrencilerin cinsiyet, okul, yaş, ailedeki çocuk sayısı, doğum sırası, baba öğrenim durumu, anne öğrenim durumu ve anne çalışma durumu ile ilgili bilgileri araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu", sosyal becerileri "Sosyal Beceri Envanteri", algılanan anne-baba davranışları ise "Algılanan Anne-Baba Davranışları Envanteri" kullanılarak saptanmıştır.

Sosyal Beceri Envanteri 1986 yılında Riggio tarafından geliştirilmiş ve 1989 yılında yeniden düzenlenerek bugünkü şeklini almıştır. Ölçeğin Türkçeye uyar-

lanması Yüksel (1997), tarafından yapıldıktan sonra geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Yüksel, 1997). Sosyal Beceri Envanteri, uygulamada, “Kendini Tanımlama Envanteri” olarak adlandırılmıştır. Bu başlığın kullanılması nedeni, envanteri cevaplayan bireylerin, cevaplama sürecinde sosyal becerileri, sosyal kabul edilebilir karakteristik olarak ele alıp fazla heyecanlı ve duyarlı olmalarını engellemek içindir (Yüksel, 2004: 17). Sosyal Beceri Envanteri 90 maddeden oluşan sosyal becerilere ilişkin tutum ve davranışlara karşılık gelen ifadelerin yer aldığı 5’li likert tipi ölçektir. Sosyal Beceri Envanteri (SBE), 90 madde ve altı alt ölçekten oluşan bir ölçme aracıdır. Alt ölçekler; (1) Duyuşsal Anlatımcılık, (2) Duyuşsal Duyarlık, (3) Duyuşsal Kontrol, (4) Sosyal Anlatımcılık, (5) Sosyal Duyarlık ve (6) Sosyal Kontrol olarak adlandırılmaktadır. Her bir alt ölçek 15 maddeden oluşmaktadır. (Yüksel, 1997)

Algılanan Anne-Baba Davranışları Envanterinin oluşturulmasında, orijinali Cornell Üniversitesinde Devereux ve arkadaşları tarafından kültürlerarası bir araştırmada kullanılmak üzere 1969’da geliştirilmiş “Algılanan Anne-Baba Davranışları Soru Çizelgesi”nin Mac Donald tarafından revize edilmiş formu temel alınarak yapılmıştır. Türkiye’de geçerlilik, güvenilirlik çalışması Yeşilyaprak (1988) tarafından yapılmıştır (Yeşilyaprak,1988). Algılanan Anne-Baba Davranışları Envanterinde, gencin çocukluk döneminde anne-babayla olan ilişkilerini nasıl hatırladığını ve nasıl değerlendirdiğini, yani gencin ebeveynin davranışlarına ilişkin algısını ortaya koyan “geriye dönük rapor alma” (retrospective reporting) yöntemi uygulanmıştır. Ölçme aracı, ergene yada genç yetişkine, çocukluk dönemine (yaklaşık 5-12 yaşlar) ilişkin anne-babasının davranışlarını nasıl algıladığını ifade etmesini sağlayan bir envanterdir. Bu envanter anne ve babaya ilişkin 21’er olmak üzere toplam 42 sorudan oluşan ve 5’li likert tipi bir dereceleme ölçeği niteliğindedir (Yeşilyaprak, 1988).

Verilerin Analizi

Bu çalışmada veriler SPSS 12.0 Paket programı ile değerlendirilmiştir. Bu araştırmada, Sosyal Beceri Ölçeğinin alt ölçek puanları ile Algılanan Anne-Baba Davranışları Envanterinin alt ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Öğrenim kurumlarına göre sosyal beceri puanlarının farklılık gösterip göstermediğini saptamak için; Duyuşsal Anlatımcılık, Duyuşsal Duyarlık, Duyuşsal Kontrol, Sosyal Anlatımcılık, Sosyal Duyarlık alt ölçeklerinde bağımlı değişkendeki puanlar homojen olmadığı ve normal dağılmadığı için iki gruplu karşılaştırmalarda Mann-Whitney U testi, üç ve daha fazla gruplu karşılaştırmalarda ise Kruskal-Wallis testi; Sosyal Kontrol alt ölçeğinde bağımlı değişken puanları hem homojen olduğu hem de normal dağıldığı için iki gruplu karşılaştırma için Anova ve çoklu karşılaştırma için (anlamlı farklılık bulunan gruplarda farklılığın hangi gruplarda olduğunu bulmak için) Scheffe testi kullanılmıştır.

Öğrenim kurumlarına göre anne-baba davranış puanlarının farklılık gösterip göstermediğini saptamak için iki gruplu karşılaştırmalarda Mann-Whitney U testi, üç ve daha fazla gruplu karşılaştırmalarda ise Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma**Tablo-1:** Algılanan Anne-Baba Davranış Ölçeği Alt Ölçek Puanları İle Sosyal Beceri Alt Ölçek Puanları Arasındaki İlişki

Alt Ölçekler			Sosyal Beceri Envanteri Alt Ölçekleri						
			Duyuşsal Anlatımcılık	Duyuşsal Duyarlılık	Duyuşsal Kontrol	Sosyal Anlatımcılık	Sosyal Duyarlılık	Sosyal Kontrol	
Algılanan Anne Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri	İlgi ve Şefkat Gösterme	r	0.070	0.175	0.083	0.130	-0.042	0.197	
		p	0.176	0.001*	0.107	0.011*	0.417	0.000*	
		N	378	378	378	378	378	378	
	Amaçlara Ulaşmada Yardımcı olma	r	0.059	0.161	-0.058	0.178	-0.022	0.218	
		p	0.249	0.002*	0.263	0.001*	0.670	0.000*	
		N	378	378	378	378	378	378	
	Tutarlı Disiplin	r	0.118	0.326	-0.037	0.233	0.129	0.219	
		p	0.021*	0.000*	0.468	0.000*	0.012*	0.000*	
		N	378	378	378	378	378	378	
	Koruyuculuk	r	0.051	-0.122	0.107	-0.011	-0.210	0.039	
		p	0.320	0.018*	0.038*	0.836	0.000*	0.454	
		N	378	378	378	378	378	378	
	Fiziksel Cezalandırma	r	-0.053	0.104	0.016	0.095	-0.020	0.103	
		p	0.301	0.043*	0.751	0.065	0.702	0.045*	
		N	378	378	378	378	378	378	
	Başarı için Baskı	r	0.003	-0.046	-0.025	-0.116	-0.038	-0.046	
		p	0.951	0.377	0.634	0.024*	0.462	0.376	
		N	378	378	378	378	378	378	
	Duyuşsal Cezalandırma	r	-0.035	-0.153	0.072	-0.058	-0.181	0.045	
		p	0.502	0.003*	0.160	0.261	0.000*	0.380	
		N	378	378	378	378	378	378	
	Algılanan Baba Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri	İlgi ve Şefkat Gösterme	r	0.052	0.183	-0.023	0.215	0.041	0.220
			p	0.312	0.000*	0.655	0.000*	0.428	0.000*
			N	378	378	378	378	378	378
Amaçlara Ulaşmada Yardımcı olma		r	0.041	0.188	0.064	0.193	0.068	0.157	
		p	0.423	0.000*	0.212	0.000*	0.190	0.002*	
		N	378	378	378	378	378	378	
Tutarlı Disiplin		r	0.085	0.341	-0.047	0.262	0.104	0.271	
		p	0.097	0.000*	0.362	0.000*	0.043*	0.000*	
		N	378	378	378	378	378	378	
Koruyuculuk		r	-0.128	-0.063	0.024	-0.028	-0.128	0.077	
		p	0.012*	0.224	0.641	0.588	0.013*	0.136	
		N	378	378	378	378	378	378	
Fiziksel Cezalandırma		r	-0.002	0.162	0.033	0.098	0.095	0.103	
		p	0.975	0.002*	0.521	0.057	0.064	0.045*	
		N	378		378	378	378	378	

Başarı için Baskı	r	-0.055	-0.152	-0.043	-0.130	-0.074	-0.070
	p	0.287	0.003*	0.409	0.011*	0.151	0.177
	N	378	378	378	378	378	378
Duygusal Cezalandırma	r	-0.037	-0.067	0.084	-0.009	-0.075	0.075
	p	0.476	0.195	0.103	0.867	0.146	0.147
	N	378	378	378	378	378	378

*p<0,05

Tablo-1'e göre Algılanan Anne İlgisi ve Şefkat Gösterme alt ölçeği puanları ile öğrencilerin Duyuşsal Duyarlılık ($p=0.001<0.05$; $r=0.175$), Sosyal Anlatımcılık ($p=0.011<0.05$; $r=0.130$), Sosyal Kontrol ($p=0.000<0.05$; $r=0.197$) puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Algılanan İlgisi ve Şefkat Gösterme puanları arttıkça Duyuşsal Duyarlılık, Sosyal Anlatımcılık, Sosyal Kontrol puanları da artmaktadır. Algılanan Baba İlgisi ve Şefkat Gösterme alt ölçeği puanları ile öğrencilerin Duyuşsal Duyarlılık ($p=0.000<0.05$; $r=0.183$), Sosyal Anlatımcılık ($p=0.000<0.05$; $r=0.215$), Sosyal Kontrol ($p=0.000<0.05$; $r=0.220$) puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. İlgisi ve şefkat puanları arttıkça Duyuşsal Duyarlılık, Sosyal Anlatımcılık, Sosyal Kontrol puanları da artmaktadır.

Yapılan araştırmalarda, ebeveynlerin sıcak, memnun edici, içten ve karşılıklı ilişkilerle çocuklarına davranmaları durumunda, ergenlerin kendilerine olan güvenlerinin arttığı arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde ve duygusal ilişkilerinde sorun yaşamadıkları görülmüştür (Engels, Finkenauer, Meeus ve Deković, 2001; Furman, Simon, Shaffer ve Bouchey, 2002; Gold ve Yahof, 1986; Black ve Logan, 1995). Ebeveynlerin duygusal davranışlarının çocuklarının sosyal yönlerini kullanmalarını ve toplum yanlısı davranış sergilemelerini etkilediği (Eisenberg, Fabes, Murphy, 1996); fiziksel yakınlık, yüze bakma süresi, sözel iletişim süresi ve kişilerarası ilişki düzeyi değişkenlerinin değerlendirildiği araştırmada, bu değişkenlerin kişisel ilişkiye ve olumsuz ilişkiye yönelim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu (Akkurt, 1989; Akt., Hamarta, 2000:18); aile içi konuşmalarında zihin durumlarına (örn., istek, dilek) daha çok atıfta bulunan annelerin çocuklarının, başkalarının duygularını daha iyi anladıkları (Dunn, Brown ve Beardsall, 1991; Akt., Yağmurlu, Sanson ve Köymen, 2005:5); duygu ve düşüncelerini daha çok dışarı vuran ebeveynlerin çocuklarının, duygu ve düşüncelerini daha az dışarı vuran ebeveynlerin çocuklarına göre iletişim kurarlarken kendilerini ve duygularını daha iyi ve açık bir şekilde ifade edebildikleri (Halberstadt, 1986; Allen, Kilmer, Land, Kuperminc, Moore, O'beirne-Kelly ve Mcelhaney, 2003); aile işlevlerini sağlıklı algılayan öğrencilerin karşılaştıkları sorunları aile üyeleriyle paylaşma yolunu seçtikleri, aile işlevlerini sağlıklı algılayan öğrencilerinse, sorunlarını hiç kimseye paylaşmamayı tercih ettikleri (Türküm, Kızıldaş, Bıyık ve Yemenici, 2005) saptanmıştır. Bütün bunlar dikkate alındığında; çocukların sosyalleşmesinde anne ve babanın göstermiş olduğu yakınlık ve sevginin önemi görülmektedir. Çocuk anne ve babasıyla kurduğu yakın ilişkiler sayesinde toplumsal yaşama hazırlanmaktadır. Bu olumlu aile atmosferi içinde çocuğun sosyal yeterliklerinin olumlu yönde olması beklenmektedir.

Tablo'ya göre Algılanan Anne Amaçlara Ulaşmada Yardımcı Olma puanları ile öğrencilerin Duyuşsal Duyarlılık ($p=0.002<0.05$; $r=0.161$), Sosyal Anlatımcılık ($p=0.001<0.05$; $r=0.178$), Sosyal Kontrol ($p=0.000<0.05$; $r=0.218$) puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Amaçlara Ulaşmada Yardımcı Olma puanları arttıkça Duyuşsal Duyarlılık, Sosyal Anlatımcılık, Sosyal Kontrol puanları da artmaktadır. Algılanan Baba Amaçlara Ulaşmada Yardımcı olma puanları ile öğrencilerin Duyuşsal Duyarlılık ($p=0.000<0.05$; $r=0.188$), Sosyal Anlatımcılık ($p=0.000<0.05$; $r=0.193$), Sosyal Kontrol ($p=0.002<0.05$; $r=0.157$) puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Amaçlara Ulaşmada Yardımcı Olma puanları arttıkça Duyuşsal Duyarlılık, Sosyal Anlatımcılık, Sosyal Kontrol puanları da artmaktadır.

Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları sosyal destek düzeyi arttıkça problem çözme becerilerinin de arttığı (Budak,1999, akt., Altunbaş 2002); yönlendirmenin, özellikle kız çocuklarında toplum yanlısı davranış ve problem çözme becerilerine katkı sağladığı (Mize ve Pettitt, 1997); babanın çocuklarına ders çalıştırması ile problem çözme, roller, duygusal tepki verebilme, genel işlevler arasında pozitif ilişki olduğu (Sertelin, 2003); anne-babaların çocukların amaçlarına ulaşmasında yardımcı olma davranışlarının çocukların içsel denetimlerinin gelişmesini (Yeşilyaprak, 1988) sağladığı tespit edilmiştir. Ergen ailesi ile sosyal iletişimine önem vererek, onlarla duygularını paylaşarak; çözüm bekleyen sorunlarına ve gelecek ile ilgili beklentilerine ailesinin daha fazla ilgi göstermesini sağlayabilir. Gencin ailesi ile kurduğu ilişkilerde yüksek sosyal becerilere sahip olması ile aile de genci daha iyi tanıyabilme ve ona yardımcı olabilme olanağına kavuşabilir. Böylece, genç ailesinden de daha fazla destek alabilir.

Tablo'ya göre Algılanan Anne Tutarlı Disiplin puanları ile öğrencilerin Duyuşsal Anlatımcılık ($p=0.021<0.05$; $r=0.118$), Duyuşsal Duyarlılık ($p=0.000<0.05$; $r=0.326$), Sosyal Anlatımcılık ($p=0.000<0.05$; $r=0.233$), Sosyal Duyarlılık ($p=0.012<0.05$; $r=0.129$), Sosyal Kontrol ($p=0.000<0.05$; $r=0.219$) puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Tutarlı Disiplin puanları arttıkça Duyuşsal Anlatımcılık, Duyuşsal Duyarlılık, Sosyal Anlatımcılık, Sosyal Duyarlılık, Sosyal Kontrol puanları da artmaktadır. Algılanan Baba Tutarlı Disiplin puanları ile öğrencilerin Duyuşsal Duyarlılık ($p=0.000<0.05$; $r=0.341$), Sosyal Anlatımcılık ($p=0.000<0.05$; $r=0.262$), Sosyal Duyarlılık ($p=0.043<0.05$; $r=0.104$), Sosyal Kontrol ($p=0.000<0.05$; $r=0.271$) puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Tutarlı Disiplin puanları arttıkça Duyuşsal Duyarlılık, Sosyal Anlatımcılık, Sosyal Duyarlılık, Sosyal Kontrol puanları da artmaktadır.

Yapılan araştırmalarda; demokratik ortamda anne-babanın çocuğa ulaşamayacağı hedefler göstermediği, eksiklikleri ve üstünlükleri ne olursa olsun bir insan olarak değerli sayıp kabul ettiği için çocukların olumlu benlik kavramı geliştirdikleri (Erkan, 1993; İkizoğlu,1993); anne ve baba tutumlarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi puan ortalamalarının, anne-baba tutumlarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu (Sayma, 2001); destekleyici ailelerin çocuklarının uyumlarının, ihmalkâr, otoriter veya hoşgörülü ailelerin çocuklarına göre daha kolay olduğu (Steinberg, Lamborn, Lamborn, Mounts ve Dornbusch,1994; Erkan,2002); ebeveynlerin çocuklarına şartsız sevgi gösterdikleri, onları kabul ettiklerini ve güvendiklerini

hissettirdikleri ve çocuklarının kararlarına saygı gösterip demokratik davrandıkları takdirde çocuklarının benlik tasarım düzeylerinin, özgüvenlerinin ve özsayıgılarının yüksek olduğu (Haktanır ve Baran,1998); demokratik anne-baba tutumlarının bireylerin özgeçicilik düzeylerini olumlu yönde etkilerken, otoriter ve ilgisiz tutumların özgeci davranışların gelişimini olumsuz olarak etkilediği (Elmas, 1998) tespit edilmiştir.

Yine yapılan araştırmalarda, kız ve erkek öğrencilerin çocukluk dönemlerine ilişkin olarak algıladıkları, anne-babalarının tutarlı disiplin uygulamalarının arttıkça kendini kabul düzeylerinin (Çivitçi, 2000); içsel denetimlerinin (Yeşilyaprak, 1988); kendilik algısı düzeylerinin (Kehale, 2003); uyum düzeylerinin (Akbağ, 1994) de arttığı bulunmuştur. Çocuk, anne-babanın kendisine yönelik davranışlarının ne zaman ve nasıl olması gerektiği hakkında açık bir fikre sahip olduğu takdirde, çocuğun hem anne-babasıyla hem de tüm sosyal çevresiy-le sağlıklı bir iletişim kurabileceği düşünülebilir.

Tablo'ya göre Algılanan Anne Koruyuculuk puanları ile öğrencilerin Duyuşsal Duyarlılık ($p=0.018<0.05$; $r= -0.122$), Duyuşsal Kontrol ($p=0.038<0.05$; $r=0.107$), Sosyal Duyarlılık ($p=0.000<0.05$; $r= -0.210$) puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Koruyuculuk puanları arttıkça Duyuşsal Duyarlılık ve Sosyal Duyarlılık puanları azalmakta; Duyuşsal Kontrol puanları da artmaktadır. Algılanan Baba Koruyuculuk puanları ile öğrencilerin Sosyal Duyarlılık($p=0.013<0.05$; $r=-0.128$), Duyuşsal Anlatımcılık ($p=0.012<0.05$; $r=-0.128$) puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Koruyuculuk puanları arttıkça, Sosyal Duyarlılık, Duyuşsal Anlatımcılık puanları azalmaktadır.

Yapılan araştırmalarda, kız ve erkek öğrencilerin çocukluk dönemlerine ilişkin olarak algıladıkları, anne-babalarının koruyuculuk davranışlarının arttıkça kendini kabul düzeylerinin azaldığı (Çivitçi, 2000); içsel denetimlerinin gelişmesinin olumsuz olarak etkilendiği (Yeşilyaprak, 1988); uyum düzeylerinin azaldığı (Akbağ,1994); aile içinde sağlıklı problem çözememe ile aşırı koruyucu annelik arasında pozitif ilişki olduğu (Sertelin,2003) sonucu elde edilmiştir. Ebeveyn tarafından aşırı korunup kollanan çocuklar ilerideki yaşamlarında utangaç, çekingen, ürkek, kendi başlarına karar veremeyen, sosyal ilişkiler kurmakta zorluk çeken yetişkinler olmaktadır (Yüksel, 2002).

Tablo'ya göre Algılanan Anne Fiziksel Cezalandırma puanları ile öğrencilerin Duyuşsal Duyarlılık ($p=0.043<0.05$; $r=0.104$), Sosyal Kontrol ($p=0.045<0.05$; $r=0.103$) puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Fiziksel Cezalandırma puanları arttıkça Duyuşsal Duyarlılık ve Sosyal Kontrol puanları da artmaktadır. Algılanan Baba Fiziksel Cezalandırma puanları ile öğrencilerin Duyuşsal Duyarlılık ($p=0.002<0.05$; $r= 0.162$), Sosyal Kontrol ($p=0.045<0.05$; $r= 0.103$) puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Fiziksel Cezalandırma puanları arttıkça Duyuşsal Duyarlılık ve Sosyal Kontrol puanları da artmaktadır.

Yapılan araştırmalarda, cezalandırmanın olumlu sosyal davranışa azaltıcı yönde etki yaptığı (Yağmurlu, Sanson ve Köymen, 2005); öğrencilerden fiziksel istismara uğrayan ve uğramayanların özsayıgı puanları arasında fiziksel istismara uğramayanlar lehine önemli bir fark olduğu (Mangır ve Başar, 1993) tespit

edilmiştir. Anne-babaların fiziksel cezalandırma davranışlarının çocukların uyum düzeylerini azalttığı (Akbağ, 1994); ergenlerin kendilik algısı düzeylerini negatif olarak etkilediği (Kehale, 2003) bulunmuştur. Burada özetlenen araştırmalardan elde edilen bulgularla bu araştırmanın bulguları arasında çelişki gözlenmektedir. Literatür güç gösterimine dayalı ebeveyn davranışlarının zihin kuramı gelişimi için önemli görülen stimülasyonu içermediğini, bu yöntemi daha çok kullanan annelerin çocuklarının sosyobilisel gelişimde daha geride olduğunu göstermektedir. (Yağmurlu, Sanson ve Köymen, 2005) Ancak Türk eğitim sisteminde dayanın gelenekselleşmiş bir yere sahip olması, dayanın kanıksanan bir davranış olarak algılanması sonucunu getirmiş, hatta kabul edilen bir boyuta oturmasına neden olmuştur (Polat, 2001: 544). Türkiye'deki aile yapısına bakıldığında, genel olarak fiziksel cezalandırmaya ağırlık veren, daha çok ebeveynin ruh haliyle ilişkili tutarsız bir disipline edişin olduğu; bunun yanında çocuklara karşı ilgi, sıcaklık ve şefkatin de çok fazla gösterildiği bir tablo gözlenmektedir. Yani çocuklara ceza ile sevginin beraber uygulandığı düşünülebilir. Siar (1985), tarafından yapılan bir araştırmada toplumumuzda her iki kişiden birinin çocukların dövülmesinden yana olduğu belirtilmiştir. Toplumumuzun % 42'si terbiye için çocuğa ceza verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu cezalar içinde en fazla (%68) "çocuğa dayak atmak" görülmektedir. Oskay (1986), dayak konusunda anne-baba ve ergenin tutumu ile ilgili olarak lise ikinci sınıf öğrencileri üzerinde bir araştırma yapmıştır. Kızların % 7'si, erkeklerin % 17'si, annelerin % 28'i, babaların % 31'i çocuğun uygun olmayan bir davranışı göstermesi halinde dövülebileceğini belirtmişlerdir (Akt., Polat, 2001: 549-550). Bu araştırmalar da göstermektedir ki dayak Türk toplumunda sevgiyle beraber olması gereken bir disiplin faktörü olarak algılanmaktadır.

Tablo'ya göre Algılanan Anne Başarı İçin Baskı puanları ile öğrencilerin Sosyal Anlatımcılık puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Başarı İçin Baskı puanları arttıkça, Sosyal Anlatımcılık puanları azalmaktadır. ($p=0.024<0.05$; $r=-0.116$) Algılanan Baba Başarı İçin Baskı puanları ile öğrencilerin Duyuşsal Duyarlılık ($p=0.003<0.05$; $r=-0.152$), Sosyal Anlatımcılık ($p=0.011<0.05$; $r=-0.130$) puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Başarı İçin Baskı puanları arttıkça, Duyuşsal Duyarlılık ve Sosyal Anlatımcılık puanları azalmaktadır.

Yapılan araştırmalarda okulda başarılı olmaları için ebeveyn tarafından baskı yapılan çocukların, beklenti düzeyi arttıkça başarı düzeyinin düşmekte, sürekli kaygı düzeyinin de yükselmekte olduğu (Ketsetsiz, Ryan ve Adams, 1998; Akt., Yılmaz, 2000: 26; Gökçedağ, 2001); başarı için baskı ile ergenlerin kendilik algısı düzeyleri arasında negatif bir ilişki olduğu (Kehale, 2003); içsel denetimlerinin gelişmesinin olumsuz olarak etkilendiği (Yeşilyaprak, 1988) tespit edilmiştir. Anne-babanın isteklerinin aşırılığı karşısında sürekli başarısızlığa uğrayan çocuk, giderek "Nasıl olsa yapamıyorum, öyleyse neden deneyeyim?" duyguları geliştirmeye başlar. Anne-babanın isteklerini edilgin bir dirençle karşılar ya da hiçbir çaba göstermez. Böylece onları ulaşmak istedikleri amaçlardan yoksun bırakırlar (Geçtan, 1989; Gökçedağ, 2001: 13). Anne-babanın başarılı olması için çocuğunu zorlaması, ebeveyn çocuk iletişimini sekteye uğratabileceği gibi çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde de olumsuzluklara neden olabileceği söylenebilir.

Tablo'ya göre Algılanan Anne Duygusal Cezalandırma puanları ile öğrencilerin Duyuşsal Duyarlılık ($p=0.003<0.05$; $r=-0.153$), Sosyal Duyarlılık ($p=0.000<0.05$; $r=-0.181$) puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Duygusal Cezalandırma puanları arttıkça Duyuşsal Duyarlılık ve Sosyal Duyarlılık puanları azalmaktadır.

Yapılan araştırmalarda, annenin çocuğu umursamaz tepkilerinin çocukların sosyal beceri ve kaçınmalı başa çıkma seviyelerinin düşük olmasına sebep olduğu, anneler tarafından verilen küçük tepkilerin (az ilgilenme, problem odaklı davranışlara yaklaşım) ise düşük seviyede sosyal beceriyi ve kaçınmalı başa çıkmayı ortaya çıkardığı (Eisenberg, Fabes, Murphy, 1996); anne- babaları tarafından düşmanca ya da önemsiz olarak davranılan ergenlerin sosyal becerileri ve benlik algılamalarının kötü olduğu (Parish ve Parish, 1991) tespit edilmiştir. Yağmurlu, Sanson ve Köymen (2005), yaptıkları araştırmada, ebeveynleri sorgusuz, itaat bekleyen Türk çocuklarının kendilerine bu yolla öğretilen olumlu sosyal davranışları gösterdiklerini, ama diğer zamanlarda, başkalarının ihtiyaç ve düşüncelerini anlamalarını gerektiren durumlarda, bu becerideki zorluklarından dolayı daha az olumlu sosyal davranış içine girdiklerini tespit etmişlerdir. Çocuklar anne-babalarını kendilerine karşı düşmanca, ilgisiz-ihmkâr, reddedic ve soğuk olarak algıladıkça kendilerine karşı daha olumsuz benlik kavramı geliştirmektedirler (Albükek, 2002). Ebeveyn tarafından, sürekli azarlanan, insiyatif kullanmasına izin verilmeyen, yetersiz ya da beceriksiz olduğu kendilerine hissettirilen çocuklar ilerideki yaşamlarında utangaç, çekingen, ürkek, kendi başlarına karar veremeyen, sosyal ilişkiler kurmakta zorluk çeken yetişkinler olmaktadır. Utangaçlığı nedeniyle sosyal ilişkilerinde beceriksiz, başarısız ve karşılığını alamayan çocuk da düşük özsaygıyı devam ettirmektedir (Yüksel, 2002). Annenin çocuğuna soğuk davranması, utandırmaya ve suçluluk hissettirmeye çalışması, onu azarlaması, sevdiği şeylerden mahrum bırakması gibi duygusal cezalandırma davranışları ergenlerin çevrelerindeki sözel ya da sözel olmayan iletişim becerilerini, ilişkisel normları anlama, yeterliklerinin gelişmesine engel olduğu düşünülebilir.

Tablo-2: Öğrencilerin Sosyal Beceri Alt Ölçek Puanlarının Okul Türlerine Göre Karşılaştırılması

Alt Ölçekler	Okul Türleri	N	Ort.	Ortanca	ss	Min	Max	Sıra Ort.	Ki-Kare (KWH)	Sd	P	İkili Karşılaştırma
Duyuşsal Anlatıcılık	Düz Lise	122	44.7	44	6.6	30	65	173.8	10.3	2	0.006*	1-3** 2-3**
	Meslek Lisesi	112	44.7	45	7.9	27	63	177.2				
	Anadolu-Fen-süper Lise	144	47.0	47	6.9	27	67	212.4				
	Meslek Lisesi	112	49.6	49,5	8.5	30	71	207.8				
	Anadolu-Fen-süper Lise	144	47.5	46	8.2	23	71	176.4				

* $p<0.05$, ** $p<0.017$

Tablo-2'ye göre okul türleri arasında öğrencilerin Duyuşsal Anlatımcılık alt puanları açısından anlamlı farklılık görülmektedir ($p=0.006<0.05$ Kruskal-Wallis testi). Düz Lise ile Anadolu-Fen-Süper lise grupları arasında öğrencilerin Duyuşsal Anlatımcılık puanları açısından anlamlı farklılık görülmektedir ($p<0.017$ Mann-Whitney u testi). Anadolu-Fen-Süper Lise grubunda puanlar daha yüksek görülmektedir. Meslek Lisesi ile Anadolu-Fen-Süper lise grupları arasında öğrencilerin Duyuşsal Anlatımcılık puanları açısından anlamlı farklılık görülmektedir ($p<0.017$ Mann-Whitney u testi). Anadolu-Fen-Süper Lise grubunda puanlar daha yüksek görülmektedir.

Yapılan araştırmalarda sözel yetenek, sözel akıcılık ve yaratıcı düşünme yeteneğinin akademik liselerde meslek liselerine göre daha iyi olduğu (Kuzgun, 1988; Akt., Başpınar, 1996: 46); sözel yetenek açısından düz lise öğrencilerinin meslek liselerine göre daha iyi olduğu (Başpınar, 1996); fen lisesi öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun kendini kabul düzeyinin ortanın üstü ve yüksek düzeyde olduğu (Karaduman, 1997); fen lisesi öğrencilerinin düz lise öğrencilerinden daha içten denetimli oldukları (Giderer, 1990) tespit edilmiştir. Genel olarak sosyal becerili çocukların akademik olarak da başarılı oldukları tespit edilmiştir. Aysan ve Uzbaş (2005), yaptıkları araştırmada, öğrencilerin akademik başarıları ile sosyal beceri ve okul uyumları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğunu tespit etmişlerdir.

Türkiye'de genelde sosyoekonomik seviyesi düşük olan ailelerin ve özellikle kırsal kesimlerde yaşayanlar çocuklarını hemen mezun olduktan sonra işe girebileceği okullara gönderme eğilimindedirler (Ergül, 1995: 51). Meslek liselerinin öğrenci ve aile yapılarına bakıldığında; ailelerin diğer liselere göre dar gelirli oldukları, ekonomik düzeylerinin daha düşük olduğu, öğrencilerin ekonomik olarak daha yoksul ailelerden geldikleri, öğrencilerin kişisel hayatlarında daha kısıtlı olanaklara sahip oldukları, meslek lisesi öğrencilerinin ve ailelerinin daha kapalı bir yapıya sahip oldukları, ailelerin eğitim durumunun diğer liselere göre daha düşük olduğu, anne çalışma oranının düşük olduğu ve gelecekteki beklentiler açısından meslek lisesi öğrencilerinin daha az beklentilerinin olduğu görülmektedir (Akçayöz, 2003: Akt., Dilek, 2007: 58). Temel işlevi yükseköğrenime öğrenci hazırlamak olan, Fen-Anadolu Lisesi-Süper liselerinin gerek sosyoekonomik gerekse sosyodemografik özelliklerinin diğer eğitim programındaki liselelere göre daha farklı olduğu görülmektedir. Yine fen lisesi öğrencilerinin, neden-sonuç ilişkilerini her sınıf düzeyinde daha iyi ve daha rahat kurabilecekleri düşünülmektedir (Giderer, 1990: 52). Nas (1995), yaptığı araştırmada, Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilerin anne-babalarının, genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin anne-babalarına göre tahsil durumu, ortalama aylık geliri, çocuk sayısı değişkenleri açısından, daha yüksek sosyoekonomik statüye sahip olduklarını tespit etmiştir. Sözel olmayan iletişim becerilerinin, özellikle duşuşsal mesajları gönderme becerilerinin sayılan nedenler dolayısıyla Anadolu-fen-süper liselerde diğer liselere göre farklılık gösterdiği söylenebilir.

Tablo-3: Öğrencilerin Sosyal Kontrol Puanı İçin Anova Tablosu

ANOVA					
Sosyal Kontrol Puanı					
	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	509.7	2	254.85	4.4	0.013*
Grup İçi	21720.1	375	57.92		
Toplam	22229.8	377			

*p<0,05

Okul grupları arasında Sosyal Kontrol Puanı açısından anlamlı farklılık görülmektedir (p=0.013<0.05 Anova).

Tablo-4: Öğrencilerin Sosyal Kontrol Puanı İçin İkili Karşılaştırma (Scheffe-Testi)

İkili Karşılaştırma (Scheffe)		
Okul Türleri		p
Düz Lise	Meslek Lisesi	0.015*
Düz Lise	Anadolu-Fen-Süper Lise	0.628
Meslek Lisesi	Anadolu-Fen-Süper Lise	0.117

*p<0,05

Tablo-4'e bakıldığında çoklu karşılaştırma sonucuna göre düz lise ile meslek lisesi grupları arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Düz Lise grubunun Sosyal Kontrol puanları daha yüksek görülmektedir (p=0.015<0.05). Bu sonuç, düz lisede öğrenim gören çocukların, okuldaki ders programlarıyla beraber sosyal etkileşimlere de önem verdiklerinin bir göstergesi olabilir.

Tablo-5: Öğrencilerin Algıladıkları Anne-Baba Davranış Ölçeği Puanlarının Okul Türüne Göre Dağılımı

Alt Gruplar	Okul Türleri	N	Ort	Ortanca	ss	Min	Max	Sıra Ort.	Ki-Kare (KWH)	Sd	P	İkili Karşılaştırma	
Algılanan Anne davranışları Envanteri Alt Ölçekleri	Konuyuculuk	Düz Lise	122	5,94	6	2,01	2	10	178,4	8,1	2	0,017*	1-3** 2-3**
		Meslek Lisesi	112	5,89	6	2,05	2	10	175,6				
		Anadolu-Fen-süper Lise	144	6,54	7	1,94	2	10	209,6				
	Başarı için Baskı	Düz Lise	122	3,75	3	1,96	2	10	164,2	12,1	2	0,002*	1-3**
		Meslek Lisesi	112	4,17	4	1,95	2	10	190,6				
		Anadolu-Fen-süper Lise	144	4,61	4	2,21	2	10	210,1				
Algılanan Baba davranışları Envanteri Alt Ölçekleri	Konuyuculuk	Düz Lise	122	6,5	7	2,2	2	10	188,7	8,12	2	0,017*	1-3** 2-3**
		Meslek Lisesi	112	6,1	6	2,3	2	10	168,0				
		Anadolu-Fen-süper Lise	144	6,9	7	2,0	2	10	206,9				

*p<0,05 , **p<0,017

Tablo 5'e göre, Okul grupları arasında Algılanan Anne Koruyuculuk puanları açısından anlamlı farklılık görülmektedir ($p=0.017<0.05$ Kruskal-Wallis testi). Düz lise ile anadolu-fen-süper lise grupları arasında Algılanan Anne Koruyuculuk puanları açısından anlamlı farklılık görülmektedir. ($p<0.017$ Mann-Whitney u testi) Anadolu-fen-süper lise grubunda puanlar daha yüksek görülmektedir. Meslek Lisesi ile anadolu-fen-süper lise grupları arasında Anne Koruyuculuk puanları açısından anlamlı farklılık görülmektedir ($p<0.017$ Mann-Whitney u testi). Anadolu-Fen-Süper Lise grubunda puanlar daha yüksek görülmektedir. Okul grupları arasında Algılanan Baba Koruyuculuk puanları açısından anlamlı farklılık görülmektedir ($p=0.017<0.05$ Kruskal-Wallis testi). Düz lise ile anadolu-fen-süper lise grupları arasında Algılanan Baba Koruyuculuk puanları açısından anlamlı farklılık görülmektedir ($p<0.017$ Mann-Whitney u testi). Anadolu-Fen-Süper Lise grubunda puanlar daha yüksek görülmektedir.

Nas (1995), yaptığı araştırmada, Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilerin anne-babalarının, genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin anne-babalarına göre tahsil durumu, ortalama aylık geliri, çocuk sayısı değişkenleri açısından, daha yüksek sosyoekonomik statüye sahip olduklarını tespit etmiştir. Yapılan araştırmalarda annelerin sosyoekonomik düzeylerinin yükseldikçe aşırı koruyucu annelik tutumlarında azalma olduğu (Kulaksızoğlu, 1999); kırsalda yaşayan anne-babaların kentte yaşayan anne-babalara göre daha koruyucu ve daha katı sert tutuma sahip oldukları (Özyürek, 2004); düşük gelirli ebeveynlerin çocuklarına cezalandırıcı bir şekilde davrandıkları ve sosyal destekten mahrum bıraktıkları (Hashimave ve Amato, 1994); düşük sosyoekonomik düzeydeki annelerin aşırı kontrol ile baskılı disiplin tutumlarını yüksek sosyoekonomik düzeydeki annelerden daha fazla benimsedikleri ve desteklemekte oldukları (Kozacıoğlu, 1986); alt düzeydeki ebeveynlerin çocuklarından, orta düzeydeki ebeveynlerden daha az bağımsız davranış ve başarı beklediklerini tespit etmişlerdir. Alt düzeydeki ebeveynlerin çocuklarına itaat etme, otoriteye saygı, temizlik ve düzen gibi değerlere yönelik baskı yaparken, orta düzeydeki ebeveynlerin merak, öğrenmeye istekli olma ve kendini kontrol etme gibi konulara önem verdikleri tespit edilmiştir (Fischer ve Lazerson, 1984; Akt., Tola, 2003: 51).

Öğrenim düzeyinin yükselmesi anne ve babanın olaylara farklı bakış açılarıyla bakabilme, olayları birçok açıdan değerlendirebilme yeteneğini geliştirebilmektedir (Hakan, 2003: 102). Yüksek öğrenimli anneler, genellikle düşük öğrenimli annelere oranla daha az çocuk yapmaya eğilimlidirler. Ailede daha az çocuk olunca ailenin çocuklarına vereceği destek ve güven daha fazla olacaktır (Kazaz, 1993: 60). Ailelerdeki çocuk sayısının artması ebeveynlerin çocuklarına olan ilgi düzeylerinde azalmaya yol açmaktadır. Aşırı kontrolcü annelik, düşük sosyoekonomik düzeyde en fazla benimsenen bir boyut olarak görülsede, yüksek sosyoekonomik düzeydeki annelerin de bu boyuta önemli bir yer vermeleri aslında kontrolcü anneliğin sosyoekonomik düzeye bağlı olmaksızın, Türk toplumunun geleneksel kültür yapısından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca çocukları, temel işlevi yükseköğrenime öğrenci hazırlamak olan, Anadolu-fen-süper liselere devam eden anne babaların çocuktan başarı konusunda beklentilerinin daha fazla olabileceği söylenebilir. Nas (1995), yaptığı araştırmada, çocuklarının okuduğu okulu onları yükseköğretime hazırladığı görüşünde olan velilerin oranını, çocukları Anadolu lisesinde öğrenim gören veli grubunda daha yüksek bul-

muştur. Anadolu-fen-süper liselere giden öğrencilerin ailelerinin genel özellikleri düşünüldüğünde (anne-babanın eğitim düzeyinin yüksek olması, çocuk sayısının az olması), diğer liselerdeki çocukların ebeveynlerine göre bu anne-babaların çocuklarıyla birebir, daha çok ilgilenme ve onları dış çevreye karşı koruyup istediklerini hemen ve bizzat yapma gayretinin daha fazla olacağı düşünülebilir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; algılanan anne-baba davranışlarının, devam edilen eğitim programlarının, öğrencilerin sosyal becerileri üzerinde farklılık oluşturduğu; devam edilen eğitim programlarına göre de algılanan anne-baba davranışlarının farklılık gösterebileceği tespit edilmiştir.

Bu araştırmada olanaklar ve zaman nedeniyle kesitsel bir çalışma yapılması tercih edilmiştir. Ancak sosyal beceri konusunda boylamsal çalışmalarla daha detaylı, bütünlüklü, aydınlatıcı sonuçlar elde edilmesi mümkündür. Bu araştırmanın sonuçlarından genellemeye gidebilmek için farklı yaş gruplarında benzer araştırmaların yapılması düşünülebilir. Ayrıca anne-baba davranışlarını ve sosyal beceri gelişimini etkileyebileceği düşünülen farklı değişkenler ele alınarak, yeni araştırmalar yapıp, daha detaylı bilgi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akbağ, M. (1994) Liseli Ergenlerin Anne-Baba Tutumlarını Algılamaları İle Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri A.B.D.
- Albürek, İ. (2002) Anne, Baba ve Çocuk Tarafından Algılanan Babanın Çocuğuna Karşı Tutumu İle Çocuğun Benlik Kavramı Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri A.B.D.
- Allen, J.P.; Kilmer, S.L.; Land, D.J.; Kuperminc, G.P.; Moore, C.W.; O'beirne-Kelly, H. and McElhaney, K.B. (2003) A Secure Base in Adolescence: Markers of Attachment Security in the Mother-Adolescent Relationship. *Child Development*, V.74(1), 292-307.
- Altunbaş, G. (2002) Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeylerinin Bazı Kişilik Özellikleri ve Sosyal Beceri Düzeyleri İle İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aysan, F. ve Uzbaş, A. (2005) İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul Uyumunu İle Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 91-107.
- Başpınar, H. (1996) Lise ve Endüstri Meslek Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Genel Yetenek Düzeylerinin Karşılıklı Olarak İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bell, N.J.; Avery, A.W.; Jenkins, D.; Feld, J. and Schoenrock, C.J. (1985) Family Relationships and Social Competence During Late Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, V.14(2), 109-120.
- Çağdaş, A. ve Seçer-Şahin, Z. (2002) Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi. Ankara: Nobel Yayınevi.

- Çivitçi, A. (2000) Lise Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeyleri İle Çocukluk Dönemlerine İlişkin Algıladıkları Anne-Baba Davranışları Arasındaki İlişki. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 74-87
- Dilek, H. (2007) Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Lise II. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı İle Anne-Babalarının Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi A.B.D.
- Eisenberg, N.; Fabes, R.A. and Murphy, B.C. (1996) Parents' Reactions to Children's Negative Emotions: Relations to Children's Social Competence and Comforting Behavior. *Child Development*, 67, 2227-2247
- Elmas, U. (1998) Bireylerin Ana-Baba Tutumları İle Özgeçelik Düzeyleri arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri A.B.D.
- Engels, R.C.M.E.; Finkenauer, C.; Meeus, W. and Deković, M. (2001) Parental Attachment and Adolescents' Emotional Adjustment: The Associations with Social Skills and Relational Competence. *Journal of Counseling Psychology*, 48(4), 428-439.
- Ergül, H.F. (1995) Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeyleri ile Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkan, S. (1993) Ana-Babalarını Demokratik, Otoriter ve İlgisiz Olarak Algılayan Bireylerin Benlik Kavramları İle İdeal Benlik Kavramlarının Bağdaşım Dereceleri Arasındaki Farklar. *Eğitim Dergisi*, 3, 5-13.
- Erkan, Z. (2002) Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeyleri, Ana-Baba Tutumları ve Ailede Görülen Risk Faktörleri Üzerine Bir Çalışma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri A.B.D.
- Furman, W.; Simon, V.A.; Shaffer L. and Bouchey, H.A. (2002) Adolescents Working Models and Styles for Relationships with Parents, Friends and Romantic Partners. *Child Development*, V.73(1), 241-255.
- Giderer, H.E. (1990) Fen Lisesi İle Ömer Seyfettin Lisesi Öğrencilerinin Denetim Odağına Göre Bazı Değişkenler Yönünden Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gold, M. and Yahof, D.S. (1986) Mothers, Daughters and Girlfriends. *Journal of Personality and Social Psychology*, V.49(3), 654-659.
- Gökçedağ, S. (2001) Lise Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Kaygı Düzeyi Üzerinde Anne-Baba Tutumlarının Etkilerinin Belirlenip Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler A.B.D.
- Hakan, S. (2003) Anadolu Lisesi Öğrencileri İle Yurtdışı Yaşantısı Geçiren ve Anadolu Liselerine Gelen Öğrencilerin Ana-Baba Tutumlarını Algılamaları Açısından Karşılaştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*, 159, 211-227.
- Haktanır, G. ve Baran, G. (1998) Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri İle Anne-Baba Tutumlarını Algılamalarının İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı dergisi*, 5(3), 134-141.
- Halberstadt, A.G. (1986) Family Socialization of Emotional Expression and Nonverbal Communication Atyles and Skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, V.51(4), 827-836.
- Hamarta, E. (2000) Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Öğrencilerin Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri A.B.D.
- Hashimave, P.Y. and Amato,P.R. (1994) Poverty, Social Support and Parental Behavior. *Child Development*, V.65, 394-403.

- He, Y., Liu, H., Chen, X. and Chang, L. (2005) The Peer Group as a Context: Moderating Effects on Relations Between Maternal Parenting and Social and School Adjustment in Chinese Children. *Child Development*, V.76(2), 417-434.
- Hines, A.M. (1997) Divorce-Related Transitions, Adolescent Development and the Role of the Parent-Child Relationship: A REview of the Literature. *Journal of Marriage and the Family*, V.59, 375-388.
- İkizoğlu, M. (1993) Demokratik ve Otoriter Anne-Baba Tutumlarının, Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaduman, B.D. (1997) Ankara Fen Lisesi Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı.
- Kazaz, A. (1993) Meslek Liselerinde Okuyan Öğrencilerin Benlik Tasarım Düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kehale, D. (2002) Okulöncesi Öğretmenliği Programı Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Davranışları, Kendilik Algısı ve Empatik Beceri Düzeyleri ve Bunlar Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim A.B.D.
- Kozacıoğlu, G. (1986) Çocukların Anksiyete Düzeyleri ile Annelerinin Tutumları Arasındaki İlişki. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
- Kulaksızoğlu, A. (1999) Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Loehlin, J.C., Neiderhiser, J.M. and Reiss, D. (2005) Genetic and Environmental Components of Adolescent Adjustment and Parental Behavior: A Multivariate Analysis. *Child Development*, 76(5), 1104-1115.
- Mangır, M. ve Başar, F. 1993. Fiziksel İstismara Uğramış 10 Yaş Grubu Alt Sosyoekonomik Düzey Çocuklarının Özsayı Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 1311. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 724.
- Mize, J. and Pettit, G.S. (1997) Mothers' Social Coaching, Nother-Child Relationship Style and Childre's Peer Competence: Is the Medium the Message?. *Child Development*, V.68(2), 312-332.
- Morgan, C.T. (1995) Psikolojiye Giriş. İngilizceden Çeviren: Hüsnü Arıcı ve Diğ. Ankara: METEKSAN.
- Nas, F. (1995) İstanbul İlinde Genel Liselere ve Anadolu Liselerine Devam Eden Öğrencilerin Velilerinin Bu Okullara İlişkin Görüş ve Beklentilerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nas, R. (1986) Ailede Çocuk Eğitimi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(1), 171-179.
- Öz, İlkin. (2004) Anne-Baba Olma Sanatı. İstanbul: ALFA Yayınevi.
- Özyürek, A. (2004) Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi A.B.D.
- Paikoff, R.L. and Brooks-Gunn, J. (1991) Do Parent-Child Relationships Change During Puberty?. *Psychological Bulletin*, V.110(1), 47-66.
- Parish, T.S. and Parish, J.G. (1991) The Effects of Family Configuration and Support System Failures During Childhood and Adolescence on College Students' Self-Concepts and Social Skills. *Adolescence*, V.26(102), 441-447.
- Polat, O. (2001) Çocuk ve Şiddet. İstanbul: DER Yayınları.
- P.Rein, R. and Rein, R. (2000) Çocuğunuzun Beceri ve Yeteneklerini Nasıl Geliştirebilirsiniz? İngilizceden Çeviren: Selda Göktan. İstanbul: Özgür Yayınları.

- Rose, S.R. (1998) *Group Work With Children and Adolescents (Prevention and Interventioon in School and Community Systems)*. California: SAGE Publications.
- Sayma, H.İ. (2001) *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Yetkinlik Beklentilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Schneider, B.H. (1993) *Children's Social Competence in Context*. New York: Pergamon Press.
- Sertelin, Ç. (2003) *Ebeveyn Tutumlarının Sosyokültürel Yapı ve Aile Fonksiyonları İle İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri A.B.D.
- Silvern, S. (1986) *Locus of Control and Interpersonal Support as Related to Parenting*. *Childhood Education*, V.63(1), 41-50.
- Spence, S.H. (2003) *Social Skills Training With Children and Young People: Theory, Evidence and Practice*. *Child and Adolescent Mental Health*, V.8(2), 84-96.
- Steinberg, L.; Lamborn, S.D.; Darling, N.; Mounts, N.S. and Dornbusch, S.M. (1994) *Over-Time Changes in Adjustments and Competence among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent and Neglectful Families*. *Child Development*, V.65, 754-770.
- Tola, D. (2003) *İlkokul 5. Sınıf Çocuklarında Ahlaki Yargı İle Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi A.B.D.
- Türküm, A.S.; Kızıltaş, A.; Bıyık, N. ve Yemenici, B. (2005) *Üniversite Öğrencilerinin Aile İşlevleri Algılarının İncelenmesi*. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5(1), 229-262.
- Yağmurlu, B.; Sanson, A. ve Köymen, S.B. (2005) *Ebeveynlerin ve Çocuk Mizacının Olumlu Sosyal Davranış Gelişimine Etkileri: Zihin Kuramının Belirleyici Rolü*. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1-20.
- Yavuzer, H. (1998) *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (1988) *Lise Öğrencilerinin İçsel Ya Da Dışsal Denetimli Oluşlarını Etkileyen Etmenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, A. (2000) *Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne-Baba Tutumu İle Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, G. (1997) *Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yüksel, G. (2001) *Öğretmenlerin Sahip Olmaları Gereken Davranış Olarak Sosyal Beceri*. *Milli Eğitim Dergisi*, 150.
- Yüksel, G. (2002). *Üniversite Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerini Etkileyen Faktörler*. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 22(3), 37-57
- Woffe, K.E., Sacks, Z.S. ve Thomas, K.L. (2000) *Focused On: Importance and Need for Social Skills*. New York: AFB Press.